

ГРОМАДЯНСЬКА КУЛЬТУРА ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Г. М. Пилипенко, д. е. н., професор, ДВНЗ «Національний гірничий університет», PelepenkoYI@mail.ru

Методологія дослідження. Результати отримані на основі системно-функціонального підходу до аналізу соціально-економічних явищ із застосуванням методів: моделювання – при формуванні уявлення про суспільство як певну цілісність, що формується у результаті взаємодії суб'єктів; функціонального – при встановленні залежності між рівнем економічного розвитку й громадянською культурою; кількісного та якісного аналізу – при визначенні функцій громадянського суспільства в економічній системі; загального й особливого – при встановленні специфіки розвитку громадянського суспільства в Україні.

Результати. Представлено модель взаємодії людини з різними підсистемами суспільства, де економіка постає компонентом більш широкої суспільної надсистеми, у якій взаємопов'язані між собою за рахунок людських взаємодій політична, ідеологічна, правова, інституціональна та культурна підсистеми. На основі цієї моделі виокремлено зони, в яких формуються взаємозв'язки між громадянською культурою й економікою, а саме: сфера розподілу й перерозподілу ресурсів, сфера підтримання господарського порядку й стабільності, сфера забезпечення потреб у повазі та самовираженні. Встановлено, що громадянське суспільство неявно вмонтовано у економічні відносини між людьми: по-перше, як форма взаємозв'язку між політичною та економічною системами; по-друге, як механізм формування соціального капіталу й утвердження ліберальних цінностей, нормативних зразків економічної поведінки; по-третє, як сила, що протидіє узурпації економічної й політичної влади групами особливих інтересів і, по-четверте, як механізм розкриття якостей особистості й розвитку лідерства, ініціювання та розповсюдження соціально-економічних змін у суспільстві.

Новизна. Доведено, що перспективи поступу українського суспільства до моделі соціально-орієнтованої ринкової економіки багато в чому визначаються

громадянською культурою та якістю соціального капіталу. На основі соціологічного моніторингу показано, що ці складові не є достатньо розвиненими у вітчизняному інституціональному середовищі. По-перше, у силу економічної складової, пов'язаної з неможливістю суб'єктів актуалізувати свої економічні інтереси і послідовно реалізовувати їх з огляду на низький рівень життя. По-друге, у силу відсутності у більшості населення цінностей законслухняності й поваги до закону, ідеалів рівності, свободи та справедливості. По-третє, внаслідок низького рівня базових економічних і політичних знань, низької правової культури і породженого нею правового нігілізму. І, по-четверте, браку ефективного механізму впливу громадян і їхніх організацій на органи державної влади.

Практична значущість. Результати дослідження можуть бути використані при розробці концепції реформування економічної системи України в частині проектування, створення й розповсюдження нових, більш ефективних інститутів.

Ключові слова: суспільство, структура суспільства, економіка, суспільна свідомість, громадянське суспільство, «провали держави», економічний розвиток, громадянська культура.

Література.

1. Тобин Дж. Теорема о «невидимой руке» должна быть модифицирована / Дж. Тобин // Российский экономический журнал, 2002. – №3. – С. 42–45.
Tobin Dzh. *Teorema o «nevidimoy ruke» dolzhna byt modifitsirovana* [Theorem about «non visible hand» must be modified] / Dzh. Tobin // Rossiyskiy ekonomicheskiy zhurnal, 2002. – №3. – P. 42–45.
2. Almond G., Sidney V. The Civic Culture Revisited / G. Almond, V. Sidney // Newbury Park. : Sage Publications. – 1989. – P. 1–56.
3. Casson M. Cultural Determinants of economic Performance / M. Casson // Journal of Comparative Economics. – 1993. – № 17. – P. 418–442.
4. Hellman J., Schankerman M. Intervention, Corruption and Capture. The nexus between enterprises and the state. / J. Hellman, M. Schankerman // Economics of Transition. – 2000. – Vol. 8(3). – P. 545–576.
5. Лебедева Н. Ценности и социальный капитал как основа социально-экономического развития / Н. Лебедева, А. Татарко // Журнал институциональных исследований –2010 –№1 – С. 17–35.
Lebedeva N. *Tsennosti i sotsialniy kapital kak osnova sotsialno-ekonomicheskogo razvitiya* [Value and social capital as the basis of social economy development] / N. Lebedeva, A. Tatarko // Zhurnal institutsionalnykh issledovaniy –2010 –№1 – P. 17–35.
6. Ослунд А. Рентоориентированное поведение в российской переходной экономике / А. Ослунд // Вопросы экономики –1996 – №8 – С. 90–108.
Oslund A. *Rentoorientirovannoe povedeniye v rossiyskoy perekhodnoy ekonomike* [Rent direct behavior in Russian transitional economics] / A. Oslund // Voprosy ekonomiki –1996 – №8 – P. 90–108.
7. Олейник А. Издержки и перспективы реформ в России : институциональный подход / А. Олейник // Мировая экономика и международные отношения. –1997. –№ 12. – С.25–36.

Oleynik A. *Izderzhki i perspektivy reform v Rossii : institutsionalniy podkhod* [Expenses and perspectives of reform in Russia : institutional approach] / A. Oleynik // *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodniye otnosheniya*. – 1997. – № 12. – P.25–36.

8.Олсон М. Возвышение и упадок народов. Экономический рост, стагфляция, социальный склероз / М. Олсон. – Новосибирск : ЭКОР 1998. – 397 с.

Olson M. *Vozvysheniye i upadok narodov. Ekonomicheskiy rost, stagflyatsiya, sotsialniy skleroz* [Up and down of peoples. Economic growth, stagflation, social forgetting] / M. Olson. – Novosibirsk : EKOR 1998. – 397 p.

9.Полтерович В. М. Элементы теории реформ / В. М. Полтерович. – М. : Экономика, 2007. – 447 с.

Polterovich V. M. *Elementy teorii reform* [Elements of reform's theory] / V. M. Polterovich. – M. : Ekonomika, 2007. – 447 p.

10.Гайдай Т. Институційно-еволюційний підхід у дослідженні інверсійного типу системної трансформації / Т. Гайдай // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: Економічна. Випуск 37-1. – Донецьк, ДонНТУ, 2009. – С. 85–89.

Gayday T. *Instyutsiyno-evolyutsiyniy pidkhid u doslidzhenni inversiyного typu systemnoyi transformatsiyi* [Institutional evolution approach in discovery inversion type of system transformation] / T. Gayday // *Naukovi pratsi Donetskogo natsionalnogo tekhnichnogo universytetu. Seriya: Ekonomichna. Vypusk 37-1.* – Donetsk, DonNTU, 2009. – 240 c. – P. 85–89.

11.Липов В. В. Комплементарность и гетерогенность институциональных систем: культурные и онтологические предпосылки воспроизводства и изменения институтов / В. В. Липов // Науч. тр. Донецкого национального технического университета. Серия: экономическая. – Вып. 43–1. – Донецк: ДонНТУ, 2013. – С. 28–38.

Lipov V. V. *Komplementarnost i geterogennost institutsionalnykh system : kulturnyye i ontologicheskiye predposylki vosproizvodstva i izmeneniya institutov* [Complementation and heterogenisation of institutional systems : culture and ontological pre sending reproduction and change of institutes] / V. V. Lipov // *Nauch. tr. Donetskogo natsionalnogo tekhnicheskogo universiteta. Seriya: ekonomicheskaya.* – Vyp. 43–1. – Donetsk: DonNTU, 2013. – P. 28–38.

12. Петрушенко Ю Исследование влияния программ, предполагающих экономическую кооперацию, на социальный капитал местных сообществ / Ю. Петрушенко , Н. Костюченко // Науч. тр. Донецкого национального технического университета. Серия: экономическая. – Вып. 45–3. – Донецк: ДонНТУ, 2013. – С. 167–174.

Petrushenko Yu *Issledovaniye vliyaniya programm, predpolagayushchikh ekonomicheskuyu kooperatsiyu, na sotsialniy kapital mestnikh soobshchestv* [Influence's research of programmes, which propose economical cooperation, on social capital of locality society] / Yu. Petrusenko , N. Kostyuchenko // *Nauch. tr. Donetskogo natsionalnogo tekhnicheskogo universiteta. Seriya: ekonomicheskaya* – Vyp. 45–3. – Donetsk: DonNTU, 2013. – P. 167–174.

13. Садовский В. Н. Основания общей теории систем / В. Н. Садовский. – М. : Наука, 1974. – 284 с.

Sadovskiy V. N. *Osnovaniya obshchey teorii sistem* [Basis of common systems theory] / V. N. Sadovskiy. – M. : Nauka, 1974. – 284 p.

14.Прангишвили И. В. Системный подход и общественные закономерности / И. В. Прангишвили. – М. : Синтег, 2000. – 528 с.

Prangishvili I. V. *Sistemniy podkhod i obshchestvennyye zakonomernosti* [System approach and society regularity] / I. V. Prangishvili. – M. : Sinteg, 2000. – 528 p.

15. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – М. : Психология, 2010. – 124 с.

Maslou A. *Motivatsiya i lichnost* [Motivation and personal] A. Maslou. – M. : Psikhologiya, 2010. – 124 p.

16. Аузан А. Экономическое значение гражданского общества / А. Аузан, В. Тамбовцев // Вопросы экономики – 2005. – №5 – С. 28–49.

Auzan A. *Ekonomicheskoye znachenije grazhdanskogo obshchestva* [Economical meaning of civil society] / A. Auzan, V. Tambovtsev // *Voprosy ekonomiki* – 2005. – №5 – P. 28–49.

17. Головаха Е. Политическая культура населения Украины. Результаты социологических исследований / Е. Головаха , Н. Панина, Ю. Пахомов, Н. Чурилов, И. Буров. – К. : Наукова думка, 1993. – 136 с.

Golovakha E. *Politicheskaya kultura naseleniya Ukrainy. Rezultaty sotsiologicheskikh issledovaniy* {Political culture of Ukrainian population. Results of sociological investigations] / E. Golovakha , N. Panina, Yu. Pakhomov, N. Churilov, I. Burov. – K. : Naukova dumka, 1993. – 136 p.

18. Хилько М. Політична культура населення України: аналіз розвитку громадянських якостей / М. Хилько // Політичний менеджмент, 2007. – № 1. – С. 115–207.

Khylko M. *Politychna kultura naselenya Ukrainy : analiz rozvytku gromadyanskykh yakostey* [Political culture of Ukrainian population : development analyses of civil quality] / M. Khylo // *Politychniy menedzhment*, 2007. – № 1. – P. 115–207.

19. Українське суспільство 1994–2004 : соціологічний моніторинг / за ред. Н. Паніної. – К. : Заповіт, 2004. – 64 с. European Social Survey [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.europeansocialsurvey.org/>

Ukrayinske suspilstvo 1994–2004 : sotsiologichniy monitoring [Ukrainian society 1994–2004 : sociological monitoring] / za red. N. Paninoyi. – K. : Zapovit, 2004. – 64 p. European Social Survey [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.europeansocialsurvey.org/>

20. Measuring cross-country differences in social cohesion [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/sev/pgs/46935545.pdf>

Measuring cross-country differences in social cohesion [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu : <http://www.oecd.org/sev/pgs/46935545.pdf>

21. Прушківська Е. Соціокультурні аспекти економічної свідомості українців / Е. Прушківська, Г. Пилипенко, Н. Литвиненко // *Економічний вісник НГУ* – 2013. – № 1. – С. 34–44.

Prushkivska E. *Sotsiokulturni aspekty ekonomichnoyi svidomosti ukrayintziv* [Social culture aspects of economical consciousness of Ukrainians / E. Prushkivska, G. Pilipenko, N. Lytvynenko // *Ekonomichniy visnyk NGU* – 2013. – № 1. – P. 34–44.